

**Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca
Facultatea de Istorie și Filosofie
Școala Doctorală Istorie, Civilizație, Cultură**

**Familia în presa românească din Transilvania între 1868-1938: Text,
ilustrații și caricaturi**

Teză de doctorat

Conducător științific:

Prof. Univ. Dr. Ioan Bolovan

Doctorand

Anamaria MACAVEI

Cluj-Napoca,

2015

Introducere

Argument. Surse. Metodologie. Structură.....pag. 4

Capitolul I: Despre familie și căsătorie în paginile presei transilvănene în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea.....p. 13

1.1. Căsătoria sau despre mariaj în paginile presei.....p. 15

1.2. Viața de familie.....p. 27

1.3. Imaginea căsătoriei zugrăvită de condeieri în scrierile lor.....p. 32

1.4. Reflectarea legislației matrimoniale în paginile presei transilvănene.....p. 38

1.5. Divorțul în Transilvania.....p. 46

1.6. Recăsătoria.....p. 53

1.7. Concubinajul.....p. 55

1.8. Educația femeii.....p. 63

1.9. Femeia și munca.....p. 76

1.10. Femeia, familia și copiii. Spațiul casnic.....p. 81

1.11. Concluzii.....p. 86

Capitolul II: Familie și moralitate în paginile presei transilvănene în Primul Război Mondialp. 95

2.1. Familie și moralitate.....p. 96

2.2. Copii, copilărie și război.....p. 102

2.3. Femeile și viața pe frontul de acasă.....p. 106

2.4. Concluzii.....p. 114

Capitolul III: Familie și moralitate în lumea interbelicăp. 119

3.1. Despre căsătorie sau dragostea modernă.....p. 119

3.2. Viața de familie.....p. 123

3.3. Copilul, mica fericire.....p. 124

3.4. Educația în familie.....p. 125

3.5. Femeia și familia.....p. 127

3.6. Concubinajul.....p. 130

3.7. Divorțul.....p. 132

3.8. În loc de concluzii.....p. 133

Capitolul IV: Imaginea, o altfel de sursă.....	p. 137
4.1. Lumea imaginii.....	p. 137
4.2. Imaginea, document istoric.....	p. 141
4.3. Apariția fotografiei.....	p. 148
4.4. Albumele de familie.....	p. 151
4.5. Magia Fotografiei.....	p. 156
4.6. Decodificarea mesajului fotografic.....	p. 161
4.7. Aspectul manipulator al fotografiei.....	p. 164
4.8. Concluzii.....	p. 166
Capitolul V: Familia în Ilustrați în presa românească transilvăneană.....	p. 169
Capitolul VI: Caricaturi ale familiei în presa transilvăneană.....	p. 247
6.1. Femeile și firea lor.....	p. 252
6.2. Spiritul vremii.....	p. 267
6.3. Cuplul.....	p. 280
6.4. Relația părinte-copil.....	p. 294
6.5. Concluzii.....	p. 298
Concluzii.....	p. 300
Bibliografie.....	p. 306

Cuvinte cheie: familie, presă, transilvania, ilustratii, caricaturi, femeie

Introducere

Argument. Surse. Metodologie. Structură.

„If you would like to understand... history... you should look carefully at portraits. In people's faces there is always something of the history of their time to be read, if one knows how to read it.”

Giovanni Morelli

Argument

De-a lungul timpului, familia, ca subiect de cercetare, a suscitât interesul specialiștilor din diverse domenii. Sociologii, istoricii, antropologii au analizat în cele mai mici detalii subiectul în cauză, în urma muncii lor asidue rezultând numeroase lucrări, cercetări, publicații, care au ilustrat viața socială și realitățile secolului al XIX-lea. Cu toate acestea, acest câmp de cercetare încă mai reușește să ofere mici surprize. Lucrarea de față își propune astfel urmărirea *familiei* în presă, a modului în care aceasta apare reflectată, atât sub raport textual, cât și prin intermediul imaginilor și a caricaturilor.

De ce familia și de ce presa? Pentru că *familia* a devenit un subiect privilegiat în câmpul investigațiilor cercetătorilor socio-umani, materialele apărute recreând diversele aspecte ce au ținut de această celulă fundamentală a societății, iar sursele secolului XIX, precum periodicele epocii, o surprind în paginile lor, oferind astfel posibilitatea de a întregi un tablou care pe alocuri încă oferă aspecte inedite. Presa a redat prin vocea redactorilor problemele esențiale care au animat societatea acelor vremuri, a reflectat mentalitățile și a zugrăvit o lume pierdută în negura timpului, o lume despre care în prezent avem informații fragmentare și pe care prin efort și perseverență încercăm să o reconstituim. Prin intermediul unor periodice, precum *Familia*, *Amiculu Familiei*, *Școala și Familia*, *Gazeta Transilvaniei*, *Telegraful Român*, *Biserica și Școala*, *Unirea*, *Gura Satului*, *Cucu* etc., ce au reușit să redea pulsul cotidian al atmosferei secolului al XIX-lea din regiunea transilvăneană, a fost reflectat modul în care a fost oglindită instituția căsătoriei, ideea de familie, creșterea copiilor sau relațiile de gen existente în cadrul unui cuplu.

De asemenea, tot mulțumită acestor periodice ne-au fost puse la dispoziție altfel de surse, extrem de importante pentru cercetarea de față și anume ilustrațiile și caricaturile, care au subliniat și dublat mesajul transmis prin intermediul cuvântului scris. Mărturiile oferite de aceste imagini au surprins familia, viața de familie, relațiile de gen, problemele de cuplu, femeia, într-un mod original și diferit în comparație cu sursele tradiționale. Chiar dacă ilustrațiile s-au bazat în special pe impactul pe care pot să îl aibă asupra cititorului, capacitatea lor de a comunica semnificații, sentimente sau emoții face ca acestea să aibă uneori o putere mult mai mare decât vorbirea sau decât textul scris. Motiv pentru care acest demers poate fi considerat și un exercițiu de arheologie vizuală.

Jurnalele care au contribuit la conturarea acestei cercetări au fost selecționate datorită articolelor, ilustrațiilor și caricaturilor regăsite în paginile lor. Astfel a fost necesar ca să fie utilizate acele ziare care de-a lungul perioadei studiate au dedicat constant editoriale familiei, care au avut succes în rând cititorilor, aspect dovedit de tiraj și de durata îndelungată de viață a multora dintre ele, dar și care au fost răspândite pe întreg teritoriul Transilvaniei. Foi bisericești, enciclopedice, sociale, politice și culturale, toate au oferit un număr considerabil de articole, iar prin natura lor, au oferit de asemenea puncte de vedere diferite în ceea ce privește modul de abordare și tratarea a unor subiecte. În ceea ce privește receptorii, aceasta au fost funcționari, preoți, cadre didactice, avocați, etc. jurnalele manifestând o predilecție spre clasa de mijloc, care a reprezentat principalul grup țintă.

De ce acest interval? Pentru că odată cu acest moment putem vorbi de o diversificare a presei, jurnalele începând să surprindă în paginile lor și aspecte ale vieții sociale, ale vieții cotidiene. Sunt dedicate editoriale, articole, mici coloane vieții private, cuplului, familiei, femeii. Din ce în ce mai des cititorul poate întâlni sfaturi, povețe, informații cu privire la creșterea și educarea copiilor, cu privire la rolul lor în cuplu etc. În ceea ce privește punctul final, am ales anul 1918 pentru că odată cu finalitatea primului război mondial se înregistrează prefaceri, transformări în dinamica relațiilor existente în cadrul familiei, schimbări care se vor resimți, nu numai în viața de zi cu zi a cuplului, ci și în articolele prezente în gazete și, implicit, în pana condeierilor.

Istoriografie

Pentru a da contur demersului nostru am apelat la câteva volume fără de care reconstituirea vieții familiale din spațiul transilvănean ar fi fost imposibil de schițat. Astfel, studiul de față a apelat la lucrări, precum *Familia în satul românesc din Transilvania*

(Bolovan, 1999), în care autoarea a reușit într-o manieră originală să surprindă, atât tendințe de demografie istorică, cât și de mental colectiv, cadre generale ale vieții de cuplu prezentate în contrast cu comportamente de viață socială, rezultatul fiind un tablou cât se poate de real al lumii rurale transilvănene. Articole precum *Considerații istorice și statistice privind căsătoria în Transilvania între 1851-1918* (Bolovan, 1999), *Legislația cu caracter matrimonial la românii din Transilvania în a doua jumătate a sec. al XIX-lea* (Bolovan, 1994), *Aspecte ale ciclului vieții familiale în satul românesc din nord-vestul Transilvaniei la mijlocul secolului al XIX-lea* (Bolovan, 1995), *Biserica și familia la românii din Transilvania în secolul al XIX-lea* (Bolovan, 1999), *Căsătoriile mixte în Transilvania la sfârșitul epocii moderne. Considerații demografice*” (Bolovan, 2005), *Familie și comportament matrimonial în Transilvania între 1850 și 1914 (între tradiție și modernizare)* (Bolovan, 2007), *The impact of world war I on the family in Transylvania* (Bolovan), *War and Society: the impact of world war I on the family in Transylvania* (Bolovan, 2009), *Contribuții privind divorțialitatea în Transilvania la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX* (Bolovan, 2010) au reprezentat contribuții importante la reconstituirea familiei românești din Transilvania, precum și un aport însemnat la cunoașterea unor aspecte generale privind evoluția demografică sau dinamica relațiilor familiale. Prin metodologia propusă și natura dezbaterilor au reușit să promoveze o metodă riguroasă de reconstituire a ciclurilor vieții familiale în spațiul transilvănean. De asemenea, *Familie și societate în nord-vestul Transilvaniei: (a doua jumătate a secolului XIX - începutul secolului XX)* (Brie, 2008) și *Legislația ecleziastică și laică privind familia românească din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIX-lea* (Bolovan, 2009) au pus la dispoziția cercetătorului legislația laică și bisericească existentă în epocă. Acestea, dar și multe alte lucrări și studii individuale au reprezentat piatra de temelie de la care a pornit prezenta lucrare.

Apelul la bibliografia internațională mi-a permis să trasez o paralelă între viața de cuplu, percepută și considerată acceptabilă în societățile europene ale acelor vremuri, și realitățile existente în spațiul transilvănean. Mi-a oferit informații cu privire la familie, relații de gen, divorț și concubinaj. Am putut observa diferențe în ceea ce privește mentalitatea, în ceea ce privește acceptarea sau respingerea anumitor tipuri de relații, comportamente și nu în ultimul rând mi-au fost furnizate date cu privire la diverse proceduri, precum formalitățile de căsătorie sau divorț. Astfel următoarele volume și articole au reușit să completeze și să întregescă cercetarea prezentă: *Approaches to the history of the western family* (Anderson, 1980), *Living in Sin: Cohabiting as Husband and*

Wife in Nineteenth-Century England (Frost, 2008), *Demographic Behavior in the Past: A Study of fourteen German village populations in the eighteenth and nineteenth centuries* (Knobel, 1988), *Untying the knot. A short history of divorce* (Roderick, 1991), *The family, Sex and Marriage in England* (Stone, 1988), *Gender, feminism and fiction in Germany, 1840-1914* (Weedon, 2006), *A Demographic and Social Analysis of Widowhood and Remarriage: The Example of the Castellany of Thoissey-en-Dombes, 1670-1840* (Bideau, 1980), *The history of widowhood: a bibliographic overview* (Blom, 1991), *Marriage* (Ehmer, 2002), *Romantic love and marriage. A study of age homogamy in 19th century Leuven* (Van De Putte, 2001).

În ultimii ani, istoricii și-au îndreptat privirea spre alte mijloace neconvenționale care le-au permis să studieze trecutul. Impactul imaginii asupra lumii în mod general a trezit interesul unui număr considerabil de cercetători, care fie au minimalizat, fie au maximizat importanța ei, ca sursă sau document cu valoare istorică. Una dintre lucrările recente și extrem de valoroase care își propune să evidențieze importanța imaginii ca și sursă istorică este cea a lui Peter Burke, *Eyewitnessing: the uses of images as historical evidence*. Prin intermediul acestei lucrări, autorul încearcă atât să încurajeze uzul acestor noi mijloace în cercetarea istorică, cât și să ne avertizeze în legătură cu posibilele capcane care ne așteaptă atunci când le utilizăm. *Fotografia e Historia* (Kossoy, 2001) și *Realidades e ficções na trama fotográfica* (Kossoy, 2009), sunt alte două lucrări care pe lângă aspectele teoretice prezentate, punctează într-un mod original limitele fotografiei și răspund pertinent la diverse întrebări care încolțesc în mintea cercetătorului ce apelează pentru prima dată la astfel de surse. De asemenea, *Una ventana indiscreta. La historia desde el cine* (Camarero, 2008), chiar dacă are ca și subiect principal modul în care cinematografia este folosită în cercetarea istorică, reușește într-un mod cât se poate de convingător să illustreze modul în care fotografia poate fi transformată într-un instrument util istoricului. *Doing family photography: the domestic, the public and the politics of sentiment* (Rose, 2010) ne propune o nouă modalitate de a înțelege spațiul domestic și modul în care familia se afișează sau se expune în public prin intermediul fotografiei. Codurile fotografiei au fost dezbătute și explicate în lucrări precum *Sobre la fotografía* (Sontag, 2006), care propune un nou cod vizual și care vorbește pentru prima dată despre *gramatica imaginii*, *Camera luminoasă. Însemnări despre fotografie* (Barthes, 2010), care aduce în prim plan *imaginea ca text* și introduce noțiuni, precum *studium* sau *punctum*, care definesc informația pe care o transmite fotografia și respectiv emoția sau *Visual Methodologies. An Introduction to the Interpretation of Visual Materials* (Rose, 2001) în care autoare ne propune o serie de etape,

pași prin care să încercăm să deslușim mesajul ascuns într-o imagine. Pe lângă aceste câteva titluri, numeroase alte lucrări au venit în completarea informației furnizate, întregind acolo unde anumite subiecte au fost omise sau nu au fost tratate în profunzime.

Aceste lucrări generale au fost însoțite pe parcursul ultimilor ani de diverse articole, a căror apariție nu au făcut decât să aducă un aer de proșpețime și să evidențieze importanța de care se bucură fotografia, desenul și ilustrațiile mai nou în cercetarea istorică. Articole, precum *Photography and the historical study. Possible interpretations* (Chiorean, 2008), *Pictures of the Past: Benjamin and Barthes on Photography and History* (Dant, 2002) sau *Expedições científicas, fotografia e intenção documentária: as viagens do Instituto Oswaldo Cruz (1911-1913)* (Mauad, 2009), *Introducción: La Imagen en Historia* (Barrado Diaz, 1996), *La fotografía como fuente historica y su valor para la historiografía* (Dorotinsky, 2005), *La fotografía como documento históricoartístico y etnográfico: una epistemología* (Lara López, 2005), *La historia a través de la imagen: la fotografía como fuente de memoria* (Heras Herrero, 2009), *Composite past. Photography and family memories in Brazil (1850-1950)* (Maud, 2006) propun noi mijloace de a interpreta fotografia ca și document istoric, subliniază legătura care se stabilește între ea și istoric, căci acesta din urmă este cel care va apela la ea pentru a își demonstra și valida anumite ipoteze și servesc drept model pentru tânărul istoric.

Metodologie

Referitor la partea de metodologie, am apelat în special la analiza calitativă și cantitativă, descriere și interpretarea datelor. Am recurs la analiza de conținut a articolelor din periodicele selecționate încercând să identific modul în care a fost reflectată familia în presă, cuvintele cheie folosite pentru a transmite și întări un anumit mesaj și informația transmisă publicului cititor. Interpretarea datelor acumulate mi-a oferit posibilitatea de cuantificare a informațiilor, a numărul de abonați, a extinderii și într-o anumită măsură a influenței pe care aceste jurnale le-au avut asupra publicului cititor. Apoi, am apelat la descriere și din nou analiză pentru a examina ilustrațiile și caricaturile care au promovat familia în diverse ipostaze. Studiarea imaginilor reprezintă un aspect important al acestei cercetări, deoarece am considerat ilustrația, caricatura, un document, o sursă, care aduce un plus, care ne oferă o semnificație aparte pe care textul scris nu a reușit să îl acopere sau l-a tratat superficial. În majoritatea cazurilor imaginea a completat textul scris, dublând conținutul articolelor. Pe de altă parte caricaturile au reușit într-un mod aparte să penalizeze

comportamente catalogate drept inacceptabile și într-o anumită măsură să încerce să le modifice tocmai prin atragerea atenției asupra lor.

Surse

În ceea ce privește sursele folosite, lucrarea de față și-a propus să acopere o arie cât se poate de variată, care să includă un număr apreciabil de opinii vis-a-vis de subiectul în cauză. Ele au fost împărțite în surse primare și surse secundare. Sursele primare pentru demersul desfășurat au fost extrem de importante, deoarece ele au reprezentat fundamentul cercetării, au surprins mentalitatea epocii, reprezentând materia primă de la care a pornit analiza textuală și cea descriptivă. Atât textul, cât și ilustrațiile ne-au transportat în trecut, în universul acelor vremuri, într-o realitate care a fost recuperată și recreată prin intermediul indiciilor oferite de aceste documente. Articolele, editorialele, caricaturile și ilustrațiile provin din presă, căci ea este cea care ne-a oferit materialul pentru demersul de față, iar printre periodicele folosite se numără: *Amiculu Familiei, Ardealul, Biserica și Școala, Buletinul eugenic și biopolitic, Cosânzeana, Cucu, Cultura Creștină, Familia, Familia română, Femeia satelor, Foaia diecesană, Foaia poporului, Gazeta Transilvaniei, Gura Satului, Lumina femeii, Patria, Revista Ilustrată, Românul, Școla și Familia, Sibiul, Societatea de mâine, Telegraful Român, Transilvania, Tribuna, Tribuna Poporului, Unirea, Viața Ilustrată, Vulturul.*

Sursele secundare reprezintă și ele un punct important în cadrul acestei cercetări, prin intermediul acestora construindu-se cadrul general al temei de față. Ele vin în completare, permițându-ne conturarea imaginii de ansamblu asupra realităților transilvănene existente în cea de-a două jumătate a secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului XX. Unii autori ne-au oferit informații cu privire la relațiile de gen în secolele XIX-XX, instituția căsătorie sau ideea de familie, pe când alții ne-au propus un alt mod de a face cercetare istorică și de a apela la surse neconvenționale, precum ilustrații și caricaturi.

Structură

Lucrarea este structurată în șase capitole, la care se adaugă introducerea și concluziile aferente. De asemenea, bibliografia utilizată întregeste studiul de față.

Primul capitol, *Despre familie și căsătorie în paginile presei transilvănene în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, a încercat să surprindă modul în care realitățile familiei au fost reflectate în paginile presei, modul în care aceste jurnale au promovat în

paginile lor instituția familiei, căsătoria, relațiile de gen, creșterea și educarea copiilor. Familia a reprezentat unul dintre principalele elemente care a stat la baza societății din toate timpurile, în relațiile interumane interacțiunea dintre indivizi fiind esențială pentru stabilirea unor legături, fie de rudenie, fie de prietenie sau de cunoștință. Această temă a devenit un subiect intens cercetat de disciplinele umane, iar prezența ei în presa scrisă, în editorialele secolului XIX, atestă importanța de care s-a bucurat. Veacul în cauză generează o reorganizare, nu doar la nivel politic, ci cu precădere la nivel social, iar presa, ca și sursă scrisă, a redat prin pana condeiilor problemele esențiale care au animat societatea acelor vremuri.

Cel de-al doilea capitol, *Familie și moralitate în paginile presei transilvănene în Primul Război Mondial* își propune să surprindă universul familiei, femeii și al copiilor așa cum a fost creionat în filele periodicelor pe parcursul desfășurării primei conflagrații mondiale. Am încercat să analizăm câteva aspecte ale vieții de cuplu și ale modului în care acest conflict a schimbat comportamente, a influențat moralitatea dintre parteneri și ne-a semnalat apariția unui nou tip de relație în cuplu. De asemenea, ne-am oprit și asupra unor ființe nevinovate, copiii, care, implicați în mod indirect în război, au simțit repercursiunile într-un mod direct și foarte dureros. Nu în ultimul rând, am încercat să surprindem modul în care acest conflict a influențat viața femeilor, schimbările pe care acesta le-a adus și contribuția doamnelor și domnișoarelor la această dramă care a reușit să zguduie profund întreaga societate.

În cadrul capitolului *Familie și moralitate în lumea interbelică* am încercat să surprindem o societate aflată în continuă transformare și modul în care inevitabil instituțiile tradiționale s-au văzut puse în postura de a se adapta noilor condiții și de a face față noilor provocări, indiferent că a fost vorba de mediul urban sau cel rural. La fel a fost și cazul instituției familiei, care acum a fost mai mult decât expusă domeniului public. Însă odată cu această etalare putem vorbi oare de erodarea moravurilor și a discursului tradițional despre familie și relații conjugale, putem vorbi de o transformare a ei? Pentru a înțelege mai bine dinamica acestor modificări și totodată pentru a o putea reliefa, am continuat să apelăm la acea sursă care permanent ne-a oferit prin parcurgerea ei, informații surprinzătoare cu privire la evoluția acestui subiect, respectiv presa. Pornind pe acest drum, nu putem să nu ne întrebăm, cum a evoluat această chestiune și care a fost acum tematica articolelor. Au continuat ele să urmărească doar informarea cititorilor sau au încercat și o modificare a unor comportamente îndoielnice, neaprobat de societate? Au căutat doar să expună situații și să atragă semnale de alarmă fără a oferi soluții? Paginile lor au reușit să

surprindă atitudinea comunității confruntate cu cele mai diverse probleme sentimentale, cotidiene, iar analiza lor ne-a demonstrat faptul că în rândurile sale au fost expuse cel mai bine variatele atitudini, de uimire, de condamnare sau chiar dezgust față de nenumăratele probleme cu care instituția familiei s-a întâlnit sau de care s-a izbit.

Cel de-al patrulea capitol, *Imaginea, o altfel de sursă*, își propune să ne ofere cadrul teoretic de la care să pornească analiza noastră, încearcă să surprindă multiplele dimensiuni ale imaginii și să prezinte variile domenii în care aceasta este întrebuințată. Nu în ultimul rând, se oprește asupra utilizării ei ca document istoric, asupra aspectelor negative și pozitive, încercând să surprind și caracterul ei înșelător. În ultimii ani istoricii și-au pus noi întrebări în legătură cu funcționarea socială, cu funcțiile ideologice și cu puterea imaginilor din trecut, evoluție istoriografică explicată în mare și de faptul că propria noastră societate este invadată de către *noile imagini* și anume imagini *virtuale* care ne determină să regândim, independent de o istorie a artei obișnuită cu obiecte tradiționale, problemele suportului material, ale producției, ale legăturii dintre creație și spectator¹. Practic, de-a lungul istoriei, atât viața oamenilor, cât și cea a societății a fost intim legată de imagini, la fel precum a fost legată de realități palpabile.

Analiza propusă în cadrul capitolelor *Familia în Ilustrați în presa românească transilvăneană* și *Caricaturi ale familiei în presa transilvăneană* urmărește identificarea cadrelor în care doamnele și domniile apar prezentați, expunerea relațiilor surprinse în interiorul cuplului, precum și identificarea, în cazul în care este posibil, a unui tablou al familiei ideale, recreat prin intermediul imaginilor, a ilustrațiilor. Prezența în presă a femeii și a bărbatului poate fi încadrată într-o anumite schemă mai rigidă, căci suntem departe de a vorbi de o egalitate de gen. Astfel participarea activă în viața publică a fost mai curând prerogativa bărbatului, în timp ce locul firesc al femeilor era îngrijirea familiei, a gospodăriei și a copiilor, aspect zugrăvit prin intermediul cuvântului scris. Dacă în cazul semanticii articolelor a fost promovată ideea de familie și în același timp accentuată importanța căsătoriei, a creșterii și educării copiilor împreună, în cuplu, în interiorul căruia rolurile dintre parteneri erau cât se poate de clar stabilite, am dori să vedem dacă acestea erau subliniate și prin intermediul imaginilor.

¹ Jacques Le Goff, Jean-Claude Schmitt, *Dicționar tematic al Evului Mediu occidental*, Polirom, Iași, 2002, p. 319.

*

Presă scrisă, mijloc de socializare care condiționează deciziile oamenilor și conduitele acestora, perpetuează prejudecăți și stereotipuri sau impune modele sociale, standarde și valori, a reușit să ne ofere o fereastră spre o altfel de lume, spre cea a familiei, fie că ea a fost ilustrată prin intermediul cuvântului scris, fie că ne-a fost prezentată prin intermediul imaginilor. Indiferent de calea aleasă, acest demers s-a vrut doar o încercare de a zugrăvi problematica familiei așa cum a apărut ea în paginile presei transilvănene în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX.

Imaginile, în cazul cercetării de față, au reprezentat un nou tip de sursă-document, care au prezentat și au surprins realitatea și care au venit în același timp să dubleze mesajul transmis prin intermediul articolelor. Analiza lucrării a urmărit două aspecte. În primul rând s-a urmărit crearea unei povești de familie, iar în al doilea rând s-a concentrat pe analiza ilustrațiilor urmărind modul în care este promovată imaginea de familie fericită prin intermediul lor. Am constatat că acestea oferă cititorului scene din viața reală de cuplu, scene de zi cu zi, oferite lectorului prin intermediul umorului, ironiei sau imagini care să promoveze fericirea de cuplu, fericirea copiilor și natura femeilor, aceea de a fi mame și soții.